

Problemy wdrażania nowego produktu turystycznego — turystyka ornitologiczna

Grzegorz Gołoś

Uniwersytet Marii-Curie Skłodowskiej w Lublinie, Polska

Streszczenie

Poniższy artykuł przedstawia problematykę wdrażania nowego ornitologicznego produktu turystycznego oraz wskazuje na istotne problemy w tym zakresie. W pracy wykorzystano wyniki przeprowadzonych badań ankietowych oraz obserwacje autora związane z kreacją szlaków ornitologicznych na terenie gmin Baranów, Markuszów, Puławy i Żyrzyn w województwie lubelskim. W artykule przedstawiona została droga od koncepcji merytorycznej, poprzez pozyskanie źródeł finansowania, aż po ofertowanie i sprzedaż gotowego produktu turystyki ornitologicznej. Postawiono tezę, iż o ile we wdrażaniu produktu problemem nie jest stworzenie metodyki i opracowanie kompleksowych założeń, o tyle większe wyzwanie stanowi finansowanie działań, a najistotniejsze bezpośrednio ofertowanie i sprzedaż gotowego ornitologicznego produktu turystycznego. Tezę tę potwierdzają przeprowadzone badania, które jednoznacznie wskazują na brak doświadczenia większości organizatorów turystyki w zakresie organizacji imprez turystyki ornitologicznej.

Słowa kluczowe: produkt turystyczny, turystyka ornitologiczna, szlaki turystyczne

Wstęp

Turystyka ornitologiczna (ang. *birdwatching*) zaliczana jest do turystyki specjalistycznej, a następnie do turystyki przyrodniczej. Z definicji są to wszelkie czynności wykonywane przez osoby, które wyjeżdżają poza swoje codzienne otoczenie w celu obserwowania ptaków w ich naturalnym środowisku. Należy zauważyć, że od dłuższego czasu ta forma turystyki jest bardzo popularna w wielu krajach na świecie. Powoli rozwija się także w Polsce, a liczba obserwatorów ptaków w naszym kraju sukcesywnie rośnie (Gołoś 2013b). W związku z powyższym można przyjąć, że regiony, które podejmą kroki prorozwojowe w tym kierunku, zapewniając obserwatorom ptaków odpowiednio oznakowane szlaki wraz ze specjalistyczną infrastrukturą, a przede wszystkim oferując kompleksowy produkt turystyczny, będą mogły liczyć na wymierny sukces w tym zakresie w postaci wzmożonego ruchu turystycznego, tym bardziej, że wyniki badań autora wskazują na to, że segment turystyki związanej z obcowaniem z przyrodą będzie wykazywał stałą tendencję wzrostową.

W literaturze funkcjonuje wiele definicji produktu turystycznego, które odwołują się zarówno do aspektów ekonomicznych, jak i geograficznych. Gołębski (2005) ujmując szeroko produkt turystyczny definiując go jako „wszystkie dobra i usługi nabywane przez turystów w związku z wyjazdem poza miejsce zamieszkania i to zarówno przed rozpoczęciem podróży, w czasie podróży jak i w czasie pobytu poza swoją rodzinną miejscowością”. Podobnie rzecz ujmując Dietl (1985), według którego produktem turystycznym jest wszystko, co się nabywa dla zaspokojenia potrzeb i preferencji związanych z czasową zmianą miejsca pobytu w celach turystycznych. Middleton (1996) rozpatruje to samo zagadnienie w ujęciu węższym i co za tym idzie definiuje produkt turystyczny, jako kombinację trzech głównych składników: atrakcji, infrastruktury turystycznej i dostępności. Według Kaspara i Kunza (1982) z kolei produkt turystyczny to komplet przedmiotów materialnych i usług, które turysta w czasie swojej podróży wykorzystuje lub konsumuje. W tym kontekście warto jeszcze przytoczyć definicję markowego produktu turystycznego, za który można uznać

kompleksowy produkt, który jest łatwo identyfikowalny dla potencjalnych turystów, a jego elementy składowe charakteryzuje wysoki poziom jakości (Panasiuk 2004).

Na bazie powyższych rozważań za ornitologiczny produkt turystyczny, moim zdaniem, można uznać mieszankę trzech składników: atrakcji awifaunistycznych, specjalistycznej infrastruktury turystycznej o charakterze ornitologicznym oraz dostępności, w połączeniu ze wszystkimi przedmiotami materialnymi i usługami nabywanymi, wykorzystywanymi lub konsumowanymi podczas podróży, do której podjęcia główną motywacją (rdzeniem produktu turystycznego) jest chęć obserwowania ptaków. W ramach podjętych prac autor zaproponował własną definicję ornitologicznego szlaku turystycznego stworzoną na bazie ogólnej definicji szlaku turystycznego stosowanej przez Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze. Zgodnie z tą definicją ornitologicznym szlakiem turystycznym będzie: „wytyczona w terenie trasa służąca do odbywania wędrówek pieszych połączonych z obserwacjami ornitologicznymi, oznakowana jednolitymi znakami (symbolami) i wyposażona w urządzenia informacyjne oraz obserwacyjne (czatownie/schrony i/lub wieże ornitologiczne), które zapewniają bezpieczne, spokojne i satysfakcjonujące jej przebycie turyście o dowolnym poziomie umiejętności i doświadczenia, o każdej porze roku i w każdych warunkach pogodowych, o ile szczegółowe wymagania nie stanowią inaczej (okresowe zamykanie w przypadku niekorzystnych warunków pogodowych lub ze względów przyrodniczych na terenach chronionych).”

1. Koncepcja kreacji ornitologicznego produktu turystycznego

Inicjatywę związaną ze stworzeniem produktu turystycznego w postaci sieci spójnych szlaków turystycznych o charakterze ornitologicznym w 2013 r. podjęło kilka gmin z obszaru województwa lubelskiego, powiatu puławskiego. Na zlecenie Społecznego Towarzystwa Oświatowo-Kulturalnego Gminy Żyrzyn i w partnerstwie z poszczególnymi gminami autor we współpracy z grupą ekspercką w okresie od 22 kwietnia do 25 maja 2013 r. przygotował kompleksowe opracowanie pt. „Dokumentacja oznakowania szlaków ornitologicznych na terenie gmin Baranów, Markuszów, Puławy i Żyrzyn”. Turystyczne szlaki ornitologiczne wraz z oznakowaniem i odpowiednią infrastrukturą zaplanowane zostały w czterech lokalizacjach, obejmujących Dolinę Wieprza (gmina Baranów, Puławy i Żyrzyn), Dolinę Wisły (gmina Puławy) oraz jezioro Duży Ług (gmina Markuszów).

W ramach przedmiotowego opracowania zaproponowana została pełna koncepcja oznakowania planowanych szlaków ornitologicznych obejmująca: charakterystykę ornitologiczną obszaru, założenia merytoryczne wytyczania szlaków ornitologicznych, opis przebiegu planowanych tras szlaków ornitologicznych, projekt oznakowania turystycznego, projekt tablic informacyjnych, projekt czatowni ornitologicznych, projekt ornitologicznych wież obserwacyjnych, wizualizacje obiektów obserwacyjnych i informacyjnych, kosztorys szacunkowy, mapy poglądowe.

Do przygotowania dokumentacji posłużono się procedurą analityczną wykorzystującą zestaw metod terenowych i kameralnych. Metody terenowe objęły m.in. prace inwentaryzacyjne i weryfikacyjne, w postaci przeprowadzenia przez zespół ekspertów (specjalistów w zakresie rozwoju turystyki oraz przyrodników) szczegółowej analizy w zakresie występowania ptaków i ich miejsc lęgowych, dostępności komunikacyjnej oraz przepisów dotyczących ochrony przyrody. Metody kameralne objęły m.in. kwerendę materiałów archiwalnych, analizę materiałów kartograficznych (map topograficznych i tematycznych), opracowanie projektów oznakowania i infrastruktury, opracowanie map poglądowych, a także analizę internetowych źródeł danych.

Procedurę wyznaczenia szlaków ornitologicznych na terenie czterech gmin powiatu puławskiego rozpoczęto od analizy i charakterystyki ornitologicznej obszaru. W toku przeprowadzonych obserwacji oraz badań własnych, w postaci 9 wywiadów z ekspertami-przyrodnikami, wytypowano najcenniejsze pod tym kątem miejsca obejmujące Dolinę Dolnego Wieprza, Dolinę Środkowej Wisły oraz jezioro Duży Ług.

Dolina Dolnego Wieprza stanowi ostoję ptaków o znaczeniu międzynarodowym (IBA — *International Bird Areas*, kod ostoi PL144) i obejmuje rozległą dolinę rzeczną o charakterze naturalnym wraz z przyległymi do niej kompleksami leśnymi, stanowiąc ważny korytarz ekologiczny pomiędzy Polesiem a Doliną Wisły (rys. 1). Jest to jedno z najważniejszych miejsc w Polsce jeżeli chodzi o występowanie derkacza, dzięcioła białoszyjowego, rybitwy czarnej i rycyka oraz jedno

z najważniejszych miejsc w regionie jeżeli chodzi o występowanie bielika, puchacza, bączka, kropiatki, błotniaka łąkowego, gęgawy, kszczyka, płaskonosy, rybitwy białoczelnej i rybitwy rzecznej. Jednocześnie ostoja stanowi ważny punkt dla ptaków migrujących, w tym blazskodziobych (gęsi, świstun) i siewkowych (batalion) (Wilk i inni 2010).

SZLAK ORNITOLOGICZNY GMINY BARANÓW
Dolina Dolnego Wieprza

NIE PŁÓSZ PTAKÓW!

Dolina Dolnego Wieprza stanowi ostoję ptaków o znaczeniu międzynarodowym (IBA - International Bird Areas, kod ostoi PL144) i obejmuje rozległą dolinę rzeczną o charakterze naturalnym wraz z przyległymi do niej kompleksami leśnymi, stanowiąc ważny korytarz ekologiczny pomiędzy Połesiem a Doliną Wisły. Wieprz jest rzeką silnie meandrującą, z licznymi starorzeczami i całorocznymi zastoiskami wody oraz corocznie tworzącymi się wiosną rozlewiskami. Wśród siedlisk dominują łąki i pastwiska, a dopiero w dalszej kolejności występują lasy i zadrzewienia, tereny rolne, zbiorniki wodne i ciek i oraz mokradła.

Dolina Dolnego Wieprza to jedno z najważniejszych miejsc w Polsce, jeżeli chodzi o występowanie derkacza, dzięcioła białoszyjego, rybitwy czarnej i rycyka oraz jedno z najważniejszych miejsc w regionie, jeżeli chodzi o występowanie bielika, puchacza, bączka, kropiatki, błotniaka łąkowego, gęgawy, kszczyka, płaskonosy, rybitwy białoczelnej i rybitwy rzecznej. Jednocześnie ostoja stanowi ważny punkt dla ptaków migrujących, w tym blazskodziobych (gęsi, świstun) i siewkowych (batalion).

SWISS CONTRIBUTION

SZLAK WYKONANO W RAMACH PROJEKTU PN.: „TURYSTYCZNY SZLAK ORNITOLOGICZNY OBEJMUJĄCY DOLINĘ WIEPRZA, DOLINĘ WISŁY ORAZ JEZIORO DUŻY ŁUG” WSPÓLFINANSOWANEGO PRZEZ SZWAJCARIĘ W RAMACH SZWAJCARSKIEGO PROGRAMU WSPÓŁPRACY Z NOWYMI KRAJAMI CZŁONKOWSKIMI UNII EUROPEJSKIEJ

Ukrainian Environmental Foundation
Ukrainian Environmental Foundation
Ukrainian Environmental Foundation

Rys. 1. Tablica informacyjna szlaku ornitologicznego: Dolina dolnego Wieprza

Dolina Środkowej Wisły stanowi ostoję ptaków o znaczeniu międzynarodowym (IBA — *International Bird Areas*, kod ostoi PL083) i obejmuje dolinę rzeczną w dużej mierze o charakterze naturalnym lub mało przekształconym. Jest to jedno z najważniejszych miejsc w Polsce, jeżeli chodzi o występowanie mewy pospolitej, mewy żółtonogiej, mewy czarnogłowej, rybitwy białoczelnej, rybitwy rzecznej, ostrogajada oraz sieweczki rzecznej (Wilk i inni 2010).

Najcenniejszym obszarem o charakterze ornitologicznym w gminie Markuszów są okolice jeziora Duży Ług, wraz z przylegającymi do jeziora lasami i okolicznymi łąkami. Awifaunę tego terenu reprezentują m.in. takie gatunki jak derkacz, słowik szary, łożówka, gąsiorek, rycyk, krwawodziób, dziwonia, czajka, łyska, krzyżówka, perkoz dwuczuby, kokosza, czernica, głowienka, cyraneczka, bocian biały, myszółw, trznadel, lerka, świstunka, kapturka, świergotek drzewny, świergotek polny, sójka, kos, śpiewak, łabędź niemy, błotniak łąkowy, ortolan, białorzotka i inne (Zwiech 1998).¹

Wyznakowanie szlaku ornitologicznego przeprowadzono po dokonaniu obiektywnej oceny, w której uwzględniono następujące kryteria: atrakcyjności projektowanej trasy pod kątem ornitologicznym (charakterystyka awifaunistyczna obszaru); braku przeciwwskazań do realizacji trasy ze względu na nadrzędne dobro przyrody; dostępności komunikacyjnej szlaku (dojazd do punktu początkowego, miejsca postojowe); istniejącego zagospodarowania turystycznego projektowanej trasy lub możliwości realizacji nowych inwestycji w tym zakresie; możliwości zapewnienia turystom obiektów o charakterze obserwacyjnym (czatownie/schrony i/lub wieże ornitologiczne); możliwości wykreowania kompleksowego produktu turystycznego o charakterze ornitologicznym.

1. Zob. też Program Ochrony Środowiska dla gminy Markuszów z dnia 30 września 2005, opracowany na zlecenie gminy przez Biuro Projektowo-Doradcze „EKOPROFIL”.

Przebieg trasy szlaku ornitologicznego uzgodniono z właścicielami lub użytkownikami terenów, przez które przebiegać będzie szlak; właściwymi władzami samorządowymi; a także w zależności od trasy przebiegu i charakteru z nadleśnictwami, dyrekcjami parków krajobrazowych i narodowych, Regionalnymi Dyrekcjami Ochrony Środowiska, organami administracji dróg wodnych, jednostkami Wojska Polskiego, dowództwami Straży Granicznej oraz innymi bezpośrednio zainteresowanymi podmiotami. Pełna dokumentacja nowego szlaku ornitologicznego zawierała szczegółowy opis przebiegu szlaku oraz mapę w skali 1:25 000 lub 1:50 000 (w przypadku krótkich tras w skali 1:5 000 lub 1:10 000) z naniesioną trasą przebiegu szlaku oraz projektowaną infrastrukturą informacyjną i obserwacyjną, a także kopie wszystkich uzgodnień. Projektowany szlak spełniał wytyczne zgodnie z obowiązującymi przepisami prawnymi, w tym w szczególności z zapisami: Ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym², Ustawy z 18 stycznia 1996 r. o kulturze fizycznej³ oraz wydanego na jej podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z 6 maja 1997 r. w sprawie określenia warunków bezpieczeństwa osób przebywających w górach, pływających, kąpiących się i uprawiających sporty wodne (załącznika nr 2)⁴, Ustawy z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody⁵ i Ustawy z 28 września 1991 r. o lasach⁶.

Na bazie przygotowanej charakterystyki awifaunistycznej obszaru oraz podjętych prac terenowych i kameralnych zaproponowane zostały szczegółowe trasy przebiegu ornitologicznych szlaków turystycznych w poszczególnych gminach, z uwzględnieniem bardzo istotnego aspektu maksymalnego ograniczania negatywnej antropopresji planowanego ruchu turystycznego na środowisko przyrodnicze. W związku z powyższym zaplanowany szlak ornitologiczny na obszarze gminy Baranów ma formę pętli, z początkiem i końcem w miejscowości Baranów, o łącznej długości 22,5 km. Sugerowane miejsca postojowe dla turystów proponowane są w centrum miejscowości (przy kościele) oraz przy początku szlaku (trasa z/na Uleź, po skrócie z ul. Błotnej w drogę gruntową). Czatownie i wieże ornitologiczne zostały zaplanowane przy charakterystycznych zakolach rzeki Wieprz. Dodatkowo na szlaku proponuje się umieszczenie 6 tablic informacyjnych (rys. 2), 12 drogowskazów kierunkowych szlaku ornitologicznego (przy skrzyżowaniach szlaku z głównymi drogami), a także oznaczenie 4 punktów widokowych.

Zaplanowany szlak ornitologiczny na obszarze gminy Markuszów ma formę ciągłą z dwiema odnogami od punktu wyjściowego, z początkiem i końcem w miejscowości Wólka Kątna, a jego łączna długość wynosi 1,8 km. Sugerowane miejsca postojowe dla turystów proponowane są przy końcu drogi asfaltowej w miejscowości Wólka Kątna. Czatownie i wieże ornitologiczne zostały zaplanowane przy charakterystycznych punktach jeziora Duży Ług. Dodatkowo na szlaku proponuje się umieszczenie 6 tablic informacyjnych, 4 drogowskazów kierunkowych szlaku ornitologicznego, a także oznaczenie 2–3 punktów widokowych.

Zaplanowany szlak ornitologiczny na obszarze gminy Puławy ma formę dwóch pętli od punktu wyjściowego, z początkiem i końcem w miejscowości Gołąb. Alternatywnym rozwiązaniem dla turystów jest rozpoczęcie wędrowki w miejscowości Wólka Gołębska. Długość pierwszej pętli szlaku wynosi 11,7 km, zaś drugiej 20,6 km. Sugerowane miejsca postojowe dla turystów proponowane są w miejscowości Gołąb (przy torach kolejowych) oraz na parkingu leśnym przy drodze powiatowej 801 Puławy-Dęblin w miejscowości Wólka Gołębska. Czatownie i wieże ornitologiczne zostały zaplanowane przy charakterystycznych punktach: przy jeziorze Nury oraz przy samej dolinie rzeki Wieprz. Dodatkowo na szlaku proponuje się umieszczenie 5 tablic informacyjnych, 12 drogowskazów kierunkowych szlaku ornitologicznego, a także oznaczenie 3 punktów widokowych.

Zaplanowany szlak ornitologiczny na obszarze gminy Żyrzyn ma formę pętli od punktu wyjściowego, z początkiem i końcem w miejscowości Kośmin, o łącznej długości 24,2 km. Sugerowane miejsca postojowe dla turystów proponowane są w miejscowości Kośmin (przy dworku lub przy

2. Zob. DzU z 2003 r. nr 80 poz. 717 z późn. zm.

3. Zob. Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 18 lipca 2001 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o kulturze fizycznej. DzU z 2001 r. nr 81 poz. 889.

4. Zob. DzU z 1997 r. nr 57 poz. 358.

5. Zob. DzU z 2004 r. nr 92 poz. 880 z późn. zm.

6. Zob. Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 15 marca 2005 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o lasach. DzU z 2005 r. nr 45 poz. 435 z późn. zm.

SZLAK ORNITOLOGICZNY GMINY BARANÓW
Kluczowe gatunki ptaków Doliny Dolnego Wieprza

Do kluczowych gatunków ptaków na obszarze Doliny Dolnego Wieprza zaliczyć można takie jak:

łabędź czarnodzioby, łabędź krzykliwy, gęś zbożowa, gęś białoczelna, gęgawa, bernikla białolica, swistun, krakwa, cyraneczka, cyranka, płaskonos, hełmiatka, podgorzałka, gągoń, zauszniak, bąk, bączek, czapla biała, bocian czarny, bocian biały, trzmielojad, kania czarna, bielik, błotniak zbożowy, błotniak łąkowy, błotniak stawowy, orlik krzykliwy, kropiatka, zielonka, derkacz, żuraw, sieweczka rzeczna, sieweczka obroźna, czajka, batalion, kszyc, dubelt, rycyk, krwawodziób, samotnik, brodziec piskliwy, rybitwa rzeczna, rybitwa białoczelna, rybitwa białowasa, rybitwa czarna, puchacz, lelek, zimorodek, dzięcioł zielonosiwy, dzięcioł czarny, dzięcioł białoszy, dzięcioł średni, lerka, świergotek polny, podróżniczek, jarzębatka, ortolan.

Wszystkie te gatunki można zobaczyć, lub chociaż usłyszeć wędrując szlakiem ornitologicznym.

SWISS CONTRIBUTION

SZLAK WYKONANO W RAMACH PROJEKTU PN.: „TURYSTYCZNY SZLAK ORNITOLOGICZNY OBEJMUJĄCY DOLINĘ WIEPRZA, DOLINĘ WISŁY ORAZ JEZIORO DUŻY ŁUG” WSPÓLFINANSOWANEGO PRZEZ SZWAJCARIĘ W RAMACH SZWAJCARSKIEGO PROGRAMU WSPÓŁPRACY Z NOWYMI KRAJAMI CZŁONKOWSKIMI UNII EUROPEJSKIEJ

Urząd Miejski w Baranowie
Dzielnica Śródmieście
Kamienica Działkowa

Rys. 2. Przykład tablicy informacyjnej szlaku ornitologicznego

siedzibie OSP). Chatownie i wieże ornitologiczne zostały zaplanowane przy charakterystycznych punktach: przy jednym z zakoli rzeki Wieprz oraz na otwartym terenie z charakterystyczną mozaiką łąk, pól i terenów leśnych. Dodatkowo na szlaku proponuje się umieszczenie 5 tablic informacyjnych, 8 drogowskazów kierunkowych szlaku ornitologicznego, a także oznaczenie 5 punktów widokowych.

W każdym przypadku zaleca się oznakowanie poszczególnych tras przebiegu znakami szlaku ornitologicznego (forma malarska z wykorzystaniem farb wodoodpornych) w punktach charakterystycznych (co 100 m, maksymalnie co 200 m) oraz przy wszystkich skrętach zgodnie z zaproponowaną formą graficzną oznakowania. W ramach dokumentacji powstały kompletne projekty graficzne oznakowania szlaków ornitologicznych, w tym logotypy szlaku, znaki, drogowskazy oraz tablice informacyjne. Przygotowano także projekty architektoniczne chatowni ornitologicznych oraz ornitologicznych wież obserwacyjnych. Wskazano jednocześnie konkretne lokalizacje (numery działek ewidencyjnych) umieszczenia wszystkich zaproponowanych elementów infrastruktury. Przedstawiono również kosztorys szacunkowy wykonania szlaków ornitologicznych, z podaniem kosztów jednostkowych wszystkich elementów składowych i z podziałem na poszczególne gminy.

Stworzona dokumentacja stała się częścią składową wniosku Gminy Żyrzyn pod tytułem „Turystyczny Szlak Ornitologiczny obejmujący Dolinę Wieprza — (Gminy: Baranów, Puławy i Żyrzyn), Dolinę Wisły (Gmina Puławy) oraz jezioro Duży Ług (Gmina Markuszów)”, który uzyskał dofinansowanie w ramach drugiego naboru wniosków pn. „Rozwój infrastruktury i usług turystycznych” w ramach Działania: Redystrybucja grantów na lokalne projekty konkursowe w Programie „EUROszansa dla Lubelszczyzny — budowanie konsensusu społecznego na rzecz zrównoważonego rozwoju subregionu w krajobrazie kulturowym trójkąta turystycznego Nałęczów–Puławy–Kazimierz Dolny” współfinansowanego przez Szwajcarię w ramach szwajcarskiego programu współpracy z nowymi krajami członkowskimi Unii Europejskiej. Sytuację tę należy uznać za komfortową, gdyż dzięki temu wykreowana koncepcja jest obecnie w trakcie wdrażania w życie i można uznać, że ornitologiczny produkt turystyczny staje się obecnie rzeczywistą kompilacją trzech głównych składników: atrakcji awifaunistycznych, specjalistycznej infrastruktury turystycznej o charakterze orni-

tologicznym oraz dostępności. Pozostaje jednak otwarte pytanie o jego komercjalizację i dotarcie z ofertą do potencjalnych nabywców.

2. Problemy komercjalizacji ornitologicznego produktu turystycznego

Przygotowany przez Gminę Żyrzyn wniosek zakłada, iż grupę docelową stworzonego produktu turystycznego stanowić będą turyści z całej Polski (500 osób rocznie), turyści — miłośnicy ornitologii (1000 osób rocznie), turyści — młodzież szkolna subregionu (500 osób rocznie), a także mieszkańcy gmin wchodzących w skład LGD „Zielony Pierścień” (1000 osób). Podkreślić jednak należy, że realizacja projektu nie przewiduje uzyskania żadnego dochodu, zarówno przez wnioskodawcę, jak i jego partnerów, a wszelkie podejmowane działania i związane z nimi koszty mają na celu wypromowanie wytworzonego produktu. Jednocześnie wnioskodawca i partnerzy zobowiązali się do utrzymania powstałych w wyniku realizacji projektu produktów przez okres minimum 5 lat po zakończeniu realizacji projektu.

Analizując powyższe założenia, należy uznać je za bardzo ambitne, a tym samym wymagające podjęcia kompleksowych działań zmierzających do komercjalizacji opracowanego produktu i wdrożenia oferty sprzedażowej w tym zakresie. Bez tego typu długofalowej strategii, może się bowiem okazać, że założone efekty nie zostaną osiągnięte, a sam produkt będzie raczej produktem wegetującym, niż rozwijającym się.

W tym kontekście warto przytoczyć badania prowadzone przez autora wśród organizatorów turystyki z województwa lubelskiego, jak też zrzeszonych w Forum Turystyki Przyjazdowej przy Polskiej Organizacji Turystycznej, w ramach realizacji rozprawy doktorskiej dotyczącej tematyki turystyki ornitologicznej. Badania objęły grupę 57 biur turystycznych, w tym 31 biur z siedzibą w województwie lubelskim, co stanowi prawie 30% wszystkich organizatorów turystyki zewidencjonowanych w Ewidencji Organizatorów i Pośredników Turystycznych prowadzonej przez Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego. Wskazują one jednoznacznie na fakt, iż w opinii respondentów województwo lubelskie jest atrakcyjnym miejscem do uprawiania turystyki ornitologicznej (65% wskazań), a ona sama może być markowym produktem turystycznym regionu (47% wskazań). Nie mniej jednak, aż 84% spośród organizatorów turystyki biorących udział w badaniu nie ma doświadczenia w zakresie organizacji imprez turystyki ornitologicznej, a 91% nigdy nie organizowało imprez turystycznych o charakterze ornitologicznym na obszarze województwa lubelskiego. Jednocześnie spośród 9% biur mających doświadczenie w organizacji turystycznych imprez ornitologicznych na obszarze województwa wszystkie wskazują, że jest ono zdecydowanie sporadyczne (od 1 do 5 imprez rocznie), a łączna maksymalna liczba uczestników imprez organizowanych przez wszystkie biura w całym okresie działalności wyniosła jedynie 800 osób, co chociażby w zestawieniu z założeniami omawianego projektu musi budzić pewne obawy.

Optymizmem napawać może natomiast fakt, iż 40% ankietowanych organizatorów turystyki wyraża zainteresowanie kompleksową organizacją imprez turystycznych o charakterze ornitologicznym na terenie województwa lubelskiego i jednocześnie 37% deklaruje, iż jest w stanie bezproblemowo przygotować ofertę w tym zakresie, oferując różnorodne pakiety, ze szczególnym wskazaniem na pobyty zorganizowane 2–3 dniowe (75% wskazań), 1-dniowe (33% wskazań) i 4–7-dniowe (30% wskazań) i optymalną grupę uczestników liczącą od 6 do 10 osób (42% wskazań), do 5 osób (18% wskazań) lub od 11 do 15 osób (16% wskazań). W opinii respondentów adresatami tak skonstruowanej oferty mogliby być zarówno turyści krajowi (54% wskazań), jak i turyści z krajów europejskich (81% wskazań) i pozaeuropejskich (30% wskazań).

Na bazie badań oraz osobistych doświadczeń autora można wytypować najistotniejsze problemy i wyzwania wdrażania ornitologicznych produktów turystycznych. O ile przygotowanie profesjonalnej koncepcji merytorycznej nie powinno stanowić bariery, o tyle o wiele trudniejsze może okazać się pozyskanie źródeł finansowania, zarówno na niezbędną infrastrukturę specjalistyczną, jak i na różnego typu działania promocyjne. Nie mniej jednak biorąc pod uwagę istniejące programy pomocowe różnego typu, również ta kwestia wydaje się możliwa do przejścia, przy założeniu podjęcia odpowiedniego trudu w tym zakresie, w tym szczególnie związanego z napisaniem wniosku na odpowiednio wysokim poziomie. O wiele bardziej skomplikowane może się natomiast

okazać bezpośrednio ofertowanie i sprzedaż gotowego produktu turystycznego. Z jednej strony, wymaga bowiem znajomości rynku, a z drugiej także umiejętności docierania do potencjalnych klientów. Dlatego tak istotna jest współpraca i podejmowanie kompleksowych działań przez instytucje i organizacje stymulujące rozwój turystyki oraz podmioty prowadzące profesjonalną działalność w zakresie organizacji imprez turystycznych.

Zakończenie

Turystyczny szlak ornitologiczny poprowadzono na obszarze atrakcyjnym do prowadzenia obserwacji awifauny na obszarze gmin Baranów, Markuszów, Puławy i Żyrzyn obejmuje szczególnie cenne siedliska ptaków zlokalizowane w Dolinie Dolnego Wieprza, Dolinie Środkowej Wisły oraz nad jeziorem Duży Ług. Przedstawiona koncepcja stworzenia ornitologicznego produktu turystycznego w postaci sieci szlaków ornitologicznych na tym terenie oparta została na przeprowadzonych badaniach, w tym na opracowanej charakterystyce awifaunistycznej terenu. Szlak poprowadzono w większości po drogach nieutwardzonych, z zachowaniem wszelkich przepisów dotyczących ochrony przyrody oraz z dala od miejsc lęgowych ptaków. Zaproponowano kompleksowe rozwiązania obejmujące założenia merytoryczne wytyczania szlaków ornitologicznych, opis przebiegu planowanych tras szlaków ornitologicznych, projekt oznakowania turystycznego, projekt tablic informacyjnych, projekt czatowni ornitologicznych, projekt ornitologicznych wież obserwacyjnych, wizualizacje obiektów obserwacyjnych i informacyjnych, kosztorys szacunkowy oraz mapy pogładowe. Szlak rozpoczyna się w miejscu umożliwiającym bezproblemowe dotarcie samochodem z wyznaczonymi miejscami postojowymi. Na szlaku znalazły się kompletne znaki i urządzenia informacyjne oraz obiekty obserwacyjne, które razem tworzą logiczny układ. Łączna długość zaprojektowanych szlaków wynosi ponad 80 km, a na każdym z nich zaplanowano czatownię ornitologiczną, tablice informacyjne oraz drogowskazy, a dodatkowo także ornitologiczną wieżę obserwacyjną. Dokumentacja ma charakter spójny i aplikacyjny.

Uzyskane dofinansowanie ze środków szwajcarskich, a następnie wdrożenie zaproponowanych rozwiązań w życie oraz połączenie ich z innymi usługami turystycznymi pozwoli na wykreowanie kompleksowego produktu turystycznego o charakterze ornitologicznym na terenie powiatu puławskiego. Szczególnie istotne w kontekście jego komercjalizacji i sprzedaży potencjalnym klientom jest utworzenie lub współpraca z już istniejącym podmiotem posiadającym status organizatora turystyki. Dodatkowo w celach promocyjnych zaleca się stworzenie i udostępnienie turystom strony internetowej, aplikacji GPS, interaktywnej i tradycyjnej mapy oraz przewodnika po szlakach, a także atlasu ptaków. Należy jednak zwrócić szczególną uwagę na ochronę przedmiotowego terenu przed rozległą i niekontrolowaną eksploracją turystyczną, odpowiednio kanalizować ruch turystyczny, angażować do współpracy specjalistów-ornitologów, jak też popularyzować zasady etyki obowiązujące obserwatorów ptaków, w celu uniknięcia nadmiernej presji antropogenicznej na ptaki i ich ostoje.

Na bazie powyższych analiz za kluczową we wdrażaniu i komercjalizacji ornitologicznych produktów turystycznych należy uznać wielotorową współpracę wszystkich zainteresowanych osób, organizacji, instytucji oraz firm. Na dzień dzisiejszy jest to jednocześnie istotna kwestia problematyczna i największe wyzwanie. W powyższym artykule pokazana została pełna droga kreacji nowych produktów turystyki ornitologicznej, od koncepcji do sprzedaży, a zaproponowana metodyka może być podstawą dla kolejnych opracowań i wdrożeń w tym zakresie.

Literatura

- DIETL J. (1985): *Marketing*. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne.
- GOŁEMBSKI G. (2005): *Produkt turystyczny: szansa i wyzwanie*. [w:] J. Walasek (red.): *Promocja i kreowanie turystycznego wizerunku Polski*, Biblioteczka Polskiej Organizacji Turystycznej, Warszawa, Polska Organizacja Turystyczna.
- GOŁOŚ G. (2013a): *Dokumentacja oznakowania szlaków ornitologicznych na terenie gmin Baranów, Markuszów, Puławy i Żyrzyn*. Lublin, Verum.

- GOŁOŚ G. (2013b): *Motywy, uwarunkowania i zasady uprawiania turystyki ornitologicznej*. „Studia i Materiały CEPL w Rogowie”, nr 15 (34), s. 183–188.
- KASPAR C., KUNZ B.R. (1982): *Unternehmensführung im Fremdenverkehr. Eine Grundlage für das Management von Hotels, Restaurants, Sportbahnen und -anlagen, Reisebüros, Kur- und Verkehrsbüros*. Bern-Stuttgart, Haupt.
- MIDDLETON V.T.C. (1996): *Marketing w turystyce*. M. Nalazek (tłum.), Warszawa, Polska Agencja Promocji Turystyki.
- PANASIUK A. (2004): *Jakość produktu turystycznego jako czynnik kształtowania marki turystycznej regionu*. [w:] G. Gołembski (red.): *Kształtowanie jakości produktu turystycznego regionu z zachowaniem rozwoju zrównoważonego*, Warszawa, Instytut Turystyki.
- WILK T., JUJKA M., KROGULEC J., CHYLARECKI P. (red.) (2010): *Ostoje ptaków o znaczeniu międzynarodowym w Polsce*. Marki, Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków.
- ZWIECH T. (1998): *Gmina Markuszów — Inwentaryzacja Środowiska Przyrodniczego*. Warszawa.